Il-Mellieħa 1918 -1920
Raħal in-Nagħaġ u l-Laqmijiet

Jimmy Muscat

Is-Seklu 18

Uħud mill-Manuskritti tas-Santwarju tal-Madonna tal-Mellieħa jixħtu dawl estensiv fuq aspett differenti ta' l-istorja ta' l-istess Santwarju, jiġifieri dak li kien jinvolvi l-kiri tan-nagħaġ lil nies privati[1]. Kien isir kuntratt bejn il-prokuratur tas-Santwarju, jiġifieri dik il-persuna li kienet tieħu ħsieb il-parti materjali tat-tmexxija tas-Santwarju, u persuni privati biex ikunu jistgħu jieħdu dawn in-nagħaġ għal sena jew aktar. Huma kienu jieħdu l-ħalib, ġbejniet u affarijiet oħra minn dawn in-nagħaġ fuq ħlas miftiehem.

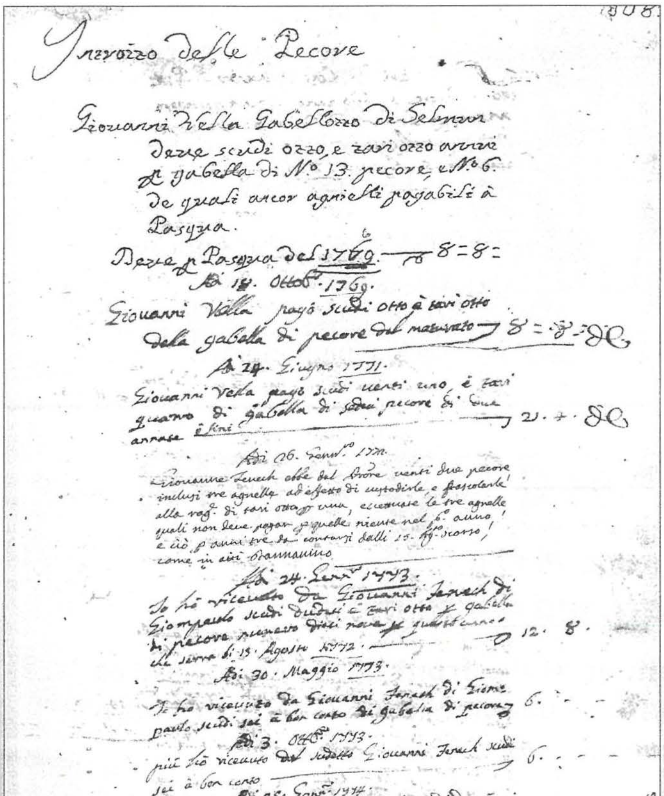
1808

Inventario delle Pecore

Giovanni Vella Gabellotto di Selmun
Deve scudi otto, e tari otto annui
di gabella di N° 13. pecore, e N° 6.
de quali ancor agnielli pagabili à
Pasqua.

Deve per Pasqua del 1769. — 8 = 8 =
Adì 18. Ottob. 1769.
Giovanni Vella pagò scudi otto à tari otto
della gabella di pecore del maturato — 8 = 8 - DC

Adì 24. Giugno 1771.
Giovanni Vella pagò scudi venti uno, è tari
quattro di gabella di sudetti pecore di due
annate è fini — 21. 4. DC

Adì 26. Genn. 1772.
Giovanni Zerafa ebbe dal Procuratore venti due pecore
inclusi tre agnelle ad effetto di custodirle, e fruttarle
alla rag. di tari otto per una, eccettuate le tre agnelle
quali non deve pagar per quelle niente nel 1° anno,
e ciò per anni tre da contarsi dalli 15. Agosto scorso,
come in atti ...

Adì 24. Genn. 1773.
Io hò ricevuto da Giovanni Zerafa di
Giompaolo scudi dodeci e tari otto per gabella
di pecore numero dieci nove per quest'anno
che serra li 15. Agosto 1772. — 12. 8.
Adì 30. Maggio 1773.
Io ho ricevuto da Giovanni Zerafa di Giom-
paolo scudi sei à bon conto di gabella di pecore — 6.
Adì 3. Ottob. 1773.
più hò ricevuto dal sudetto Giovanni Zerafa scudi
sei à bon conto — 6.
Adì 25. Genn. 1774.
Io hò ricevuto dal sudetto Giovanni scudi due e tari
otto complemento del anno 1773. che è maturato li 15.
Agosto scorso — 2. 8.
Si segue nel altro foglio.

Sa mill-1769 insibu li ċertu Giovanni Vella[2] minn Selmun kien iħallas lis-Santwarju, nhar l-Għid il-Kbir, is-somma ta' 8 Skudi u 8 Irbiegħi ta' 13-il nagħġa, waqt li Giuseppe Camilleri[3] min-Naxxar kien iħallas, nhar Santa Marija, Skud u 4 Irbiegħl ta' 2 nagħġiet.

Dawn il-kirjiet tan-nagħaġ mis-Santwarju jidher li baqgħu għaddejjin sew bejn l-1770 u l-1878 u x'aktarx aktar tard ukoll u nsibu nies, l-aktar mill-Mosta, Naxxar, Gargur, Għawdex u Ħal Lija li kienu jikru dawn in-nagħaġ għall-użu personali tagħhom u tal-familji tagħhom. Il-ħlas tal-kirjiet kien ivarja bejn 10 Irbiegħi[4] u Skud u 8 Irbiegħi[5] kull ras fis-sena, jiddependi wkoll is-sena li tkun. Il-ħlasijiet kienu jiġu ffissati li jitħallsu jew jagħlqu f'xi festa kbira tal-Knisja bħal l-Għid il-Kbir, nhar Santa Marija fil-15 ta' Awwissu[6] , jew nhar l-Imnarja. Nistgħu ngħidu li d-drawwa li dawn il-ħlasijiet isiru fil-festi kienet ġejja sa minn żmien il-Medjo Evo, meta ħafna mill-qbiela ta' l-artijiet u r-raba' kienu jitħallsu fil-festi msemmija fuq u wkoll fil-Karnival, għal San Martin, fil-Milied u f'xi festi oħra[7] .

Nistgħu ngħidu li din id-drawwa jew ġibda lejn it-trobbija tan-nagħaġ baqgħet toktor, u peress li l-parti l-kbira tal-Melliħin kienu bdiewa jew jgħixu mir-raba', kważi kull familja kellha dik in-nagħġa jew tnejn u xi mogħża wkoll. Fir-rapport taċ-ċensiment ta' l-1911 u l-1912[8] dwar l-agrikoltura, li kienu jiġbru fihom dettalji kemm dwar prodotti tar-raba' kif ukoll in-numru ta' annimali, insibu li f'dawn is-sentejn fil-Mellieħa kien hawn 509 nagħaġ u 416-il mogħża u 520 nagħġa u 402 mogħoż rispettivament, barra żwiemel, bgħula, ħmir, gniedes u ħnieżer. Fis-sentejn imsemmija, meta l-popolazzjoni tal-Mellieħa kienet madwar 2500 ruħ[9]., minkejja ċ-ċokon tagħha, il-Mellieħa kienet tinsab fost l-ewwel erba' bliet u rħula Maltin f'dak li kien numru ta' nagħaġ.

Is-Snin 1918 --1920

Fl-1914 jidher li l-Gvern kien ħareġ Notifika, jew speċi ta' liġi, numru 226, biex issir reġistrazzjoni ta' dawn l-annimali ħalli hekk ikunu jistgħu jsiru aktar kontrolli u spezzjonijiet mill-pulizija, l-aktar minħabba l-biża' ta' xi mard. F'dokument-manuskritt[10], bla qoxra u bla isem, ta' bejn l-1918-1920, jew aħjar parti minnu, insibu rreġistrati ħafna familji Melliħin. Huma kienu ġew mitluba biex jagħtu isimhom, kunjomhom, il-laqam tal-familja, in-numru ta' nagħaġ, ta' mogħoż u l-isem tat-triq. Fl-aħħar hemm imniżżel imbagħad id-data u l-ħin ta' meta tkun saret l-ispezzjoni mill-Pulizija. Jidher li kien jinżamm rapport kull xahar u mbagħad dawn kienu jiġu ffirmati, x'aktarx mis-Surġent jew Spettur, f'Marzu u f'Awwissu ta' kull sena.

Sfortunatament dan il-parti-manuskritt fih biss minn paġna 110 sa 210, iżda dawn il-paġni jagħtuna stampa verament nostalġika ta' dak li kienet il-Mellieħa kważi 90 sena ilu. Wieħed irid imur lura għat-toroq kollha trab, b'dawk il-ħafna nagħaġ u mogħoż li kien jiġbor ir-raħħal minn kull familja biex imur jirgħahom fix-xagħri madwar il-Mellieħa. Kien jibda jdur it-toroq, u tnejn, tnejn jew tlieta, tlieta jiġborlok merħla mdaqqsa. Ejjew bħalu nduru dawra ma' dawk it-toroq li jinsabu f'dan il-manuskritt u naraw ftit lil min kien iħabbat għal dawn l-imberkin nagħaġ u mogħoż. Tinsewx, ninsabu fl-1918. Żgur li ftit

RETURN of the PRODUCE,

District	LOCALITY — Town or Casals	CROPS — Nature of the Crop, and Number of Acres of Land in each Crop: Wheat	Barley	Beans and Peas	Potatoes	Onions	Cumin Seed	Orange and Lemon	Other Fruit-trees	Vegetables	Cotton	Forage	Pasture	Total Number of Acres in Crop	Number of Acres of Uncultivated Land	STOCK: Horses	Mules	Asses	Total—Horses, Mules and Asses	Horned Cattle	Sheep	Goats	Pigs
Valletta	Valletta	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	99	40	2	141	—	—	2	—
	Floriana	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91	58	3	152	—	—	18	—
	Pietà	1	3	1	5	1	1	1	4	1	—	9	—	27	4	50	8	25	83	20	15	400	20
	Hamrun	12	4	3	25	2	1	4	15	5	—	30	1	102	7	230	39	176	445	141	30	1061	102
	Misida	15	4	4	20	1	2	1	9	2	—	19	—	77	4	80	12	30	122	360	40	350	30
	Sliema	8	3	1	13	1	1	1	7	1	—	21	1	58	5	204	7	32	243	—	4	230	10
	St. Julian's	43	25	17	51	3	6	2	29	10	3	75	17	281	18	110	20	27	157	15	14	573	21
West	Notabile...	233	21	67	42	17	28	3	36	130	10	314	13	914	5	7	—	5	12	—	5	13	—
	Rabato	654	120	274	267	105	45	8	203	361	27	905	29	2998	463	126	93	91	310	214	470	563	192
	Dingli	132	43	58	41	36	6	2	50	66	2	251	45	732	229	6	17	17	40	59	181	95	119
	Siggieui	489	232	154	360	158	297	41	217	600	136	818	43	3545	354	52	131	40	223	205	480	272	127
	Musta	143	50	18	132	8	55	10	34	30	14	236	28	758	77	42	191	181	414	314	509	261	400
	Melleha	620	67	174	148	1	—	1	274	217	—	451	41	1994	497	8	262	97	367	107	520	402	280
	Imgiar	563	167	22	85	8	58	2	70	93	43	333	69	1513	198	62	128	22	212	162	450	192	230
	St. Paul's Bay ...	513	104	29	171	6	21	1	68	225	21	463	43	1665	128	14	66	28	108	122	220	150	80
	Naxaro, West... ...	141	31	4	46	2	14	1	12	25	10	144	16	446	32								
	(Naxaro, West and Central)															46	100	170	316	186	312	155	200
Central	Naxaro, Central ...	511	115	18	123	4	36	3	63	87	8	534	59	1561	535								
	Birchircara	210	39	72	418	36	58	8	64	34	7	250	25	1221	61	160	125	33	318	350	155	471	106
	Gargur	206	45	26	105	6	9	1	33	24	2	284	43	784	277	11	19	30	60	37	240	142	25
	Lia	58	25	5	56	5	23	12	8	10	2	98	2	304	3	43	18	22	83	20	123	251	11
	Balzan	8	3	2	32	1	3	16	11	5	2	14	2	99	2	46	15	18	79	19	90	280	25
	Attard	138	43	12	100	10	62	19	8	29	3	218	4	646	25	36	14	47	97	23	18	40	43
	Zebbug	207	63	54	153	54	144	7	31	144	176	392	15	1440	35	137	81	128	346	233	215	420	165
	Luca	95	58	9	121	53	44	7	31	5	9	148	33	613	31	46	43	65	154	356	160	250	70
	Curmi	200	69	34	119	38	116	12	61	153	45	348	31	1226	36	529	182	164	875	271	211	1109	204
East	Cospicua...	1	1	—	2	2	—	—	1	—	—	3	—	10	—	42	7	12	61	6	3	45	4
	Senglea	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	1	1	9	—	1	1	—
	Vittoriosa	—	2	—	4	—	—	1	2	—	—	2	—	11	4	9	—	8	17	2	1	57	2
	Calcara	7	11	16	32	6	1	1	11	5	—	35	3	128	24	4	2	6	12	8	9	98	2
	Zabbar	117	162	89	264	55	58	3	32	146	32	325	41	1324	71	123	94	93	310	51	298	898	21
	Zeitun	266	259	33	235	61	109	3	30	21	13	377	22	1429	38	126	106	203	435	46	500	485	20
	Marsascirocco ...	138	75	3	37	3	19	1	23	2	1	107	26	435	43	7	1	—	8	14	279	140	12
	Tarxien & Paola ...	115	47	4	74	10	26	3	19	2	25	130	6	461	36	100	50	93	243	70	160	850	140
	Axiack	114	109	8	49	8	32	4	5	5	12	137	31	514	102	35	66	76	177	50	280	420	12
	Gudia	136	118	6	113	30	34	3	10	5	22	199	33	709	46	32	36	31	99	48	190	390	9
	Safi	43	42	4	58	8	9	1	7	4	2	59	12	249	19	3	17	19	39	50	148	124	18
	Zurrico	391	284	24	254	60	99	5	50	12	19	518	91	1807	471	120	138	166	424	201	673	568	64
	Crendi	153	116	72	118	27	52	2	12	34	7	230	32	855	203	31	55	79	165	125	390	240	45
	Micabiba	104	63	14	114	7	57	1	13	3	4	149	15	544	27	18	33	65	116	90	165	70	25
	Chircop	82	41	13	79	17	59	1	18	4	5	119	7	445	36	19	45	35	99	70	475	166	8
	Total MALTA	6867	2664	1344	4066	850	1585	192	1571	2500	662	8745	879	31925	4146	2911	2320	2340	7571	4045	8034	12252	2842

baqa', jekk baqa', xi ħadd minn dawn in-nies li se nsemmu flimkien mal-laqam tagħhom, iżda żgur li baqa' tfal jew qraba tagħhom. Il-laqmijiet ktibthom kif jidhru fil-manuskritt.

Strada Cimitero, illum Triq il-Parroċċa: Simeone Borg *Tat Tanti*, Caterina Muscat *Ta' Ħażina*, Giovanna Butiġieġ *Tas-Sargu*, Vittoria Caruana *Ta Sufa*, Maria Butiġieġ *Tal Bezghier*, Andrea Borg *Ta Obos*, Giovanni Mifsud *Ta Martin.*

Strada Reale, illum Triq il-Kbira/Ġorġ Borġ Olivier: Paolo Vella *Tal Blay*, Salvatore Butiġieġ *Tas Sargu*, Giuseppe Scuereb *Ta Zued*, Giuseppe Sammut *Liscarpan*, Antonio/Grazio Vella *Ta Felic Tannar*, Carmelo Borg *Tar Rapti*, Antonia/Giuseppe Scuereb *Ta Suffara*, Giuseppe Vella *Ta Ruman*, Giuseppe Cutajar *Tal Buzeknin*, Filippo Bartolo *Taz Zicchin*, Carmelo Galea *Ta Jahbat*, Vittorio Scuereb *Tal Hatar*, Giuseppe Cini *Ta Perin*, Concetta Scuereb *Ta Cerkes*, Carmelo Cutajar *Ta Giagu*, Salvatore Mifsud *Tal Furnara.*

Strada Parroco, illum Triq il-Kappillan

Magri: Angelo Muscat *Tal Fanali*, Carmelo Vella *Ta Cerkes*, Raffaele Debono *Tal Pai Pai*, Maria Vella *Ta Zakkubaida*, Vittoria Vella *Tal Penc*. Francesco Scerri *Ta Għaineja*, Francesco Sammut *Ta Marzu*, Andrea Vella *Tal Marelli*, Lorenzo Bartolo *Tal Pic*.

Strada Antico Mulino, illum Triq il-Mitħna l-Qadima: Giuseppe Grima *Tal Kablu*, Maria Grima *Ta Belula*, Vittoria Mifsud *Ta Gianni ta Lgħadira*.

Strada Snajn, illum Triq Snajjin: Angelo Sammut *Ta Marzu*, Salvatore/Andrea Vella *Ta Cerches*, Lorenzo Borg *Tal Bazet*, Paolo Vella *Ta Zeppu tal Chiefer*, Maria Sammut *Taz Zebbuġi*.

Strada Nuovo Molino, illum Triq il-Mitħna l-Ġdida: Giuseppe Fenech *Tar Rossu*, Vincenzo Gauci *Ta Peppinu*, Michele Vella *Ta Zakkubaida*, Salvatore/ Pietro Calleja *Ta Persenca*, Michele Butiġieġ *Tal Lila*, Giuseppe Borg *Ta Pietru ta' Menger*, Vittoria Cutajar *Tas Sufu*, Giacomo Muscat *Ta Pasuillina*, Giuseppe Caruana *Ta Pasuella*, Gio Maria Bartolo *Tal Mignis*.

Strada Tramontana, illum Triq it-Tramuntana: Giovanni Cini *Bajjadḋn*, Felice/Francesco Fenech *Tar Russu*, Tereza Buttiġieġ *Tal Lila*, Giuseppe Calleja *Ta Persenca*, Carmelo Gauci *Ta Dahru*, Carmelo Bartolo *Tal Vapur*, Pacifico Borg *Ta Għobos*.

Strada Settima, illum Triq San Publju: Vincenzo Sammut *Il Burkax*, Andrea Gauci *Tad Debba*.

Strada Mezzodi', illum Triq Nofsinhar: Giuseppe Grech *Ta Zamzam*.

Strada Decima, illum Triq San Pawl: Giuseppe Buttiġieġ *Tal Lila*, Andrea Fenech *Ta Korka*.

Strada Croce, illum Triq Tas-Salib: Carmelo Cauchi *Tan Nakni*.

Imbagħad insibu dawn il-Contradi, jew Inħawi:

San Niclau: Carmelo Gauci *Il Kikki*

Ballut: Giuseppe Grima *Ta Francesco ta Gaha'*.

Mizieb: Clementa Galea *Tax Xirfa*.

Kammih: Giuseppe Borg *Ta Randa*

Blata: Antonio Borg *Tal Cbir*, Gio Maria Vella *Tal Ghauci*.

Ghain Zeituna: Carmelo Attard *Ta Kaila*, Giuseppe Borg *Tan Niġes*.

Kasam Barrani: Vincenzo Gauci *Ta Randa*.

Ghainznuber: Gio Maria Debono *Ta Beccuna*

Manicata: Gio Maria Vella *Ta Claud*, Paolo Dimech *Ta Xorxor*, Giuseppe Vella *Tal Majjesa*.

Selmun: Gio Maria Sammut *Ta Peppi Tas Sold*, Vincenzo Vella *Tan Nar*, Agostino/ Giuseppe Micallef *Tal Gellux*, Agostino Borg *Tas Signur*, Giuseppe Vella *Ta Antonio ta Lauci*.

Kif ġa għedna, peress li l-manuskritt fih ħafna paġni neqsin, ma għandniex stampa ċara tal-familji kollha Melliħin u l-annimali li kienu jrabbu u jżommu fi djarhom stess. Il-biċċa l-kbira ta' dawk imsemmija fuq kien ikollhom bejn wieħed u ieħor minn 2 sa 4 nagħġiet jew mogħżiet. Jispikkaw xi ftit Giuseppe Caruana *Ta Pasuella*, Lorenzo Bartolo *Tal Pic*, Carmelo Gauci *Il Kikki*, Giuseppe Borg *Ta Randa*. Giuseppe Buttiġieġ *Tal Lila*, Giuseppe Calleja *Ta Persenca* u Gio Maria Vella *Ta Claud* li bejn wieħed u ieħor kellhom bejn 5 u 9 annimali kull wieħed.

Interessanti wkoll naraw il-laqmijiet Melliħin. Kienu jeżistu ħafna u ħafna aktar laqmijiet minn dawn li jidhru f'dan il-parti-manuskritt. Uħud minnhom spiċċaw għal kollox, iżda oħrajn għadhom xi ftit komuni u magħrufin sallum speċjalment ma' dawk li għandhom 'il fuq minn 50 sena.

Kwadru sabiħ imżewwaq b'żewġ elementi, dak tal-preżenza ta' tant nagħaġ u mogħoż kważi f'kull dar fil-Mellieħa u l-ieħor tal-laqmijiet tal-familji Melliħin. Kull laqam għandu jkun ta' unur għall-individwu għax waqt li jiddistingwih minn oħrajn ta' razza oħra, fl-istess ħin jgħaqqdu f'ċerta intimita' ma' membri oħra li jiġu minnu. Sa ftit snin ilu l-laqmijiet kienu referenza ħafifa għal min qed ifittex lil xi ħadd jew jibni arblu tar-razza. Illum, sfortunatament, dawn qed jintilfu u bħad-djalett Mellieħi u n-nagħaġ u l-mogħoż ta' l-imgħoddi għad jisparixxu għal kollox. Jibqa' biss referenza għalihom fil-kitba, bħalma nsibu fil-manuskritti tal-Parroċċa tal-Mellieħa, fejn, sa mill-1844, kull kappillan kien jiktibhom bir-reqqa biex isir jaf il-parruċċani tiegħu sew. Tajjeb kieku 'l quddiem nagħmlu wkoll studju fuq l-aktar laqmijiet antiki tal-Mellieħa.

Referenzi
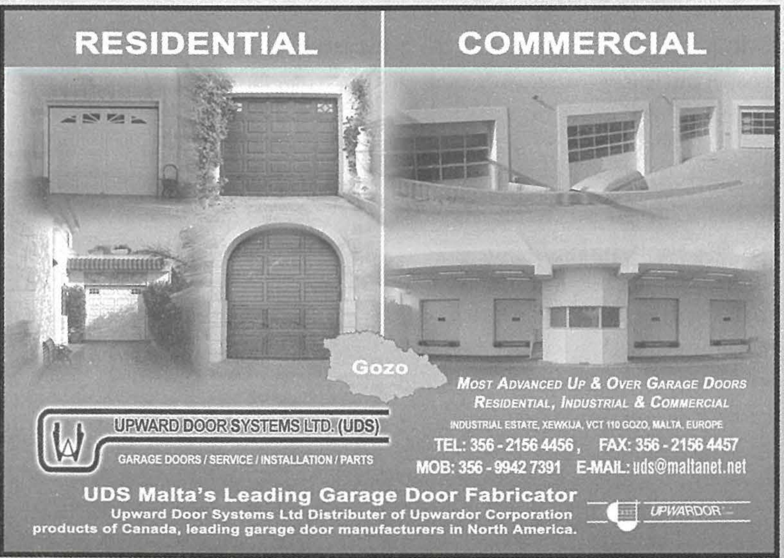
(1). Muscat J. Festa Maria Bambina Mellieħa. 2004. pp.47-49.
(2). Arkivju Parroċċa Mellieħa 9. f. 108.
(3). APM. 4. f. 12.
(4). APM. 11. f.72.
(5). Ibid. f.29.
(6). APM. 9. f. 108.
(7). Fiorini S. Documentary Sources of Maltese History P.1. Not. Doc. 2.Not Giacomo Zabbara 1494-1497. 1999. pp. 20-150.
(8). Blue Book. Return of Produce. Stock. 1911, 1912. p.S4. Arkivju Nazzjonali ta' Malta. Rabat.
(9). Muscat J. Il-Mellieħa Mal-Milja taż-Żmien. Inħawi Abitati u Toroq.p.122.
(10). Registration of Cattle under Government Notice No. 226 of 1914.